

De Houtsnip

als hoogspanningslijnslachtoffer

Elia

nr 33 - 2017

Onderzoek naar Houtsnip als hoogspanningslijn- slachtoffer

Natuurpunt Studie
contact: studie@natuurpunt.be
Coxiestraat 11 • 2800 Mechelen
studie@natuurpunt.be • www.natuurpunt.be

OPDRACHTGEVER	Elia Keizerslaan 20 • 1000 Brussel Tel. 02-546 70 11 • Fax. 02-546 70 10 www.Elia.be
CONTACTPERSOON ELIA	Johan Mortier, johan.mortier@Elia.be
TERREINWERK	Karl Flipkens, Ward Cielen, Ann Declerq, Roel Baets & Jorg Lambrechts
TEKST	Simon Feys
FOTO'S	Luc Jossa, Danny Camerlinck, Ward Cielen, Karel Flipkens & Jorg Lambrechts
EINDREDACTIE	Jorg Lambrechts

Wijze van citeren:

Feys S. 2017. Onderzoek naar Houtsnip als hoogspanningslijn-slachtoffer. Rapport Natuurpunt Studie 2017/33, Mechelen.

© November 2017

Met dank aan de vrijwilligers en collega's van Natuurpunt voor hun bijdrage.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4
1 Inleiding.....	5
2 Houtsnip.....	5
2.1 Ecologie.....	5
2.2 Verspreiding.....	5
2.3 Populatie in Vlaanderen	6
2.4 Houtsnip als draadslachtoffer in Vlaanderen.....	6
3 Onderzoeksgebieden	9
3.1 Selectie.....	9
3.2 Bespreking gebieden.....	9
3.2.1 Munsterbilzen, Munsterbos	9
3.2.2 Meeuwen-Gruitrode, Turfven en Ruiterskuilen	10
3.2.3 Waanrode, Begijnenbos	10
4 Onderzoeksmethoden.....	12
4.1 Aanwezigheid Houtsnip en gedrag.....	12
4.2 Zoeken naar draadslachtoffers	12
5 Resultaten	13
5.1 Munsterbilzen, Munsterbos	13
5.1.1 Aanwezigheid van Houtsnip	13
5.1.2 Resultaten zoeken naar draadslachtoffers.....	13
5.2 Meeuwen-Gruitrode, Turfven en Ruiterskuilen	15
5.2.1 Aanwezigheid van Houtsnip	15
5.2.2 Resultaten zoeken naar draadslachtoffers.....	16
5.3 Waanrode, Begijnenbos	18
5.3.1 Aanwezigheid van Houtsnip	18
5.3.2 Resultaten zoeken naar draadslachtoffers.....	19
6 Conclusies.....	22
7 Referenties.....	23

Samenvatting

Om na te gaan of Houtsnippen omwille van hun baltsgedrag, waarbij ze veelvuldig rondvliegen in de schemering, een verhoogd risico hebben op botsingen met hoogspanningslijnen, werd specifiek naar deze soort in 2017 onderzoek verricht.

Op basis van bestaande data van voorkomen van baltsende Houtsnippen in de afgelopen jaren werd eerst een dichtheidskaart opgemaakt, die daarna gecombineerd werd met de pylonenkaart van ELIA. Op die manier werd per pyloon een waarde bekomen voor de aanwezigheid van Houtsnip in de onmiddellijke omgeving. Op basis van deze kaart werden een aantal gebieden uitgekozen waar er zowel voldoende (minstens drie) pylonen aanwezig waren, als een hoge kans op baltsende Houtsnippen.

In drie van die gebieden werd vervolgens in de eerste helft van juni door vrijwilligers gezocht naar baltsende Houtsnippen, waarbij ook hun gedrag tegenover de lijnen zoveel mogelijk in kaart werd gebracht. Dit leverde zeer nuttige informatie op, zo werd meermaals gezien hoe Houtsnippen dichtbij de draden vlogen. In de tweede helft van juni werd in deze gebieden tenslotte meermaals een transect gelopen onder de hoogspanningslijnen, waarbij gezocht werd naar draadslachtoffers. Dit leverde geen nieuwe Houtsnipslachtoffers op, wel werden een Zanglijster en een ondetemineerbare vogel genoteerd. Door de verhoogde aandacht voor slachtoffers via dit project, werden echter wel een aantal eerdere slachtoffers ingevoerd op www.waarnemingen.be, en ook later in de zomer leverde dit nog een nieuwe vondsten op. Een analyse van eerdere vondsten van Houtsnip wijst er mogelijk op dat vooral doortrekkers gevoelig zijn voor aanvaringen met hoogspanningslijnen.

1 Inleiding

Natuurpunt en Elia werken al sinds 2012 samen om het aantal draadslachtoffers in België te doen dalen. In twee uitvoerige studies (Derouaux *et al.*, 2012 en Verbelen *et al.*, 2015) formuleerden Natuurpunt, Natagora, Vogelbescherming Vlaanderen en het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek reeds een aantal concrete adviezen. In 2017 rees de vraag of specifiek de Houtsnip extra gevoelig is voor hoogspanningslijnen, enerzijds omdat deze soort vooral in de schemering actief is, en anderzijds omdat een aantal bosgebieden waar Houtsnip als broedvogel voorkomt, worden doorsneden door dergelijke lijnen. Om hierop een antwoord te vinden, werd in 2017 in drie gebieden onderzoek gedaan tijdens het broedseizoen van deze soort. In Wallonië werd door Natagora in 2017 een gelijkaardig onderzoek uitgevoerd.

2 Houtsnip

2.1 Ecologie

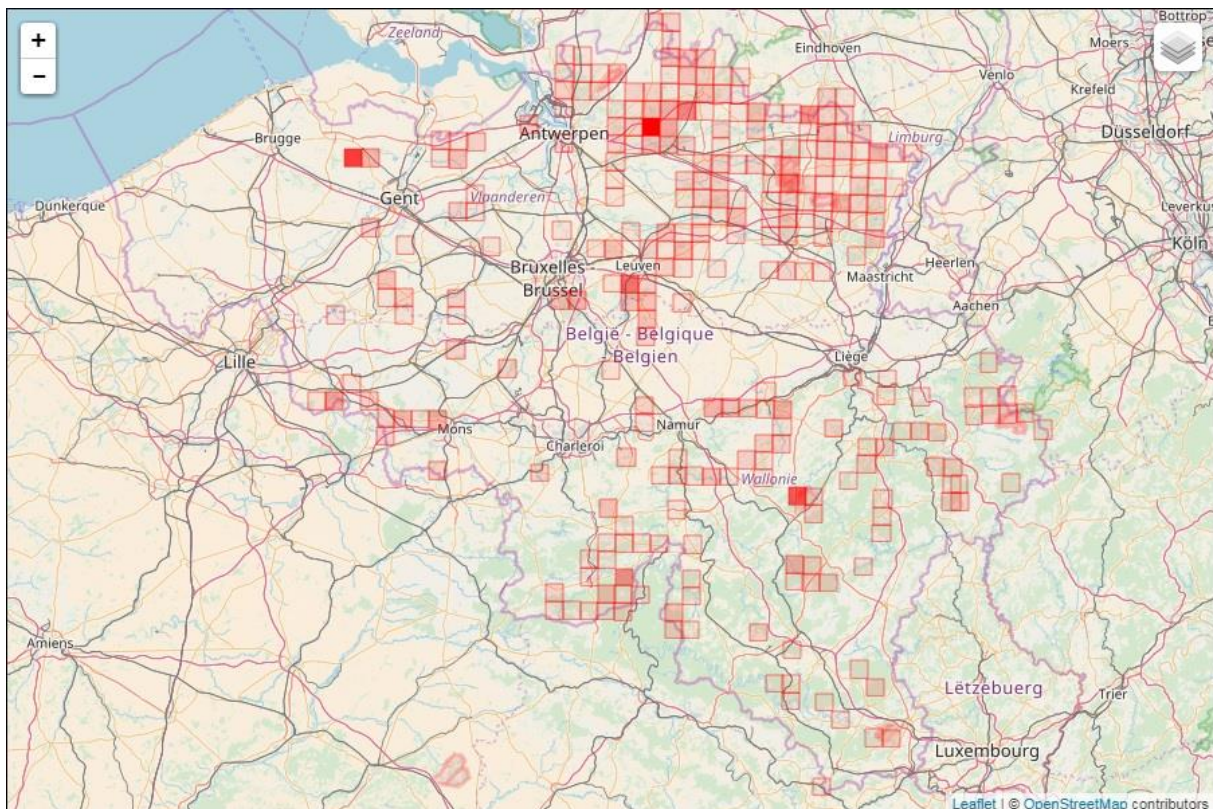
Houtsnippen broeden bij voorkeur in loofbos op vochtige, niet zure bodems met een rijke strooisellaag (en dus veel invertebraten). Ook oudere en vochtige naaldbossen met een open structuur worden vaak door de soort gebruikt om in te broeden. Om te foerageren zijn graslanden in de onmiddellijke omgeving van belang (Van den Bossche, 2004). Tijdens het voorjaar (vanaf maart – april, maar vooral in mei – juni) baltsen de mannetjes zowel in de ochtend- als avondschemering, waarbij ze roepend rondvliegen door maar ook boven het bos. Hierbij bestrijken ze vaak een groot gebied, en vliegen ze bovendien ook door elkaars territorium. Dit baltsgedrag maakt de soort mogelijk kwetsbaar voor botsingen met hoogspanningslijnen, aangezien ze vaak tot boven de bomen vliegen, en bovendien een vrij groot gebied kunnen bestrijken. Het is een polygame soort, een mannetje heeft dus soms meerdere vrouwtjes. Dit, samen met de nachtelijke levenswijze, maakt het een zeer lastig te inventariseren soort (Van de Bossche, 2004).

2.2 Verspreiding

Houtsnippen broeden in een groot deel van Europa, waarbij hun areaal zich uitstrekt van het uiterste noorden van Noorwegen tot in de bergbossen van de Pyreneeën en van Ierland tot ver in het oosten. De soort ontbreekt op IJsland, in grote delen van Zuid-Europa en in de Balkan (Van den Bossche, 2004).

Tijdens de inventarisaties in het kader van de meest recente Vlaamse broedvogelatlas werd de soort gemeld uit 23% van de hokken. Het zwaartepunt van de verspreiding lag in het oosten van het land, waar de soort een aaneengesloten areaal heeft dat wordt gevormd door de bosgebieden in het Brabantse Heuvelland en het Hageland, tot de uitgestrekte bossen ten noorden van de Demervallei en verder noordelijk tot de vallei van de Grote Nete. Een tweede belangrijk gebied wordt gevormd door bossen en parkgebieden op het Kempens Plateau en in de Voerstreek. Naast deze aaneengesloten gebieden werd de soort ook gemeld uit Knokke, de omgeving van Brugge, het Waasland, Klein-Brabant en de Vlaamse Ardennen (Van den Bossche, 2004).

Tegenover de jaren 70 heeft de soort haar verspreidingsgebied sterk uitgebreid. Zo broedde de Houtsnip toen nauwelijks in de oostelijke Kempen terwijl daar nu een aaneengesloten areaal wordt gevormd. De meest recente verspreiding van baltsende Houtsnippen is te vinden in Figuur 1.

Figuur 1: Voorkomen van baltsende Houtsnippen in België in de periode 2008-2017 (bron: www.waarnemingen.be).

Naast broedvogel is de soort ook in wisselende aantallen doortrekker en overwinteraar in onze regio, dit is afhankelijk van de 'strengheid' van de winter zowel hier als elders in Europa. De kans op botsingen met hoogspanningslijnen is dus niet beperkt tot het broedseizoen, maar is er nagenoeg het hele jaar door.

2.3 Populatie in Vlaanderen

Van den Bossche (2004) schatte de Vlaamse populatie voorzichtig op 200-400 paren. Aangezien de soort echter polygaam is wordt er wellicht beter van 'aantal baltsende mannetjes' gesproken, het totale aantal broedparen is bij deze soort moeilijk te bepalen. Aangezien de soort zo lastig te inventariseren is, zijn er ook maar weinig eerdere, betrouwbare populatieschattingen beschikbaar, wat vergelijken of bepalen van een trend zo goed als onmogelijk maakt. In 1961-1968 werd de Vlaamse populatie ruw geschat op 45-205 paren, in 1973-1977 op 95-450 paren, in 1985-1988 op 50-400 paren, en in 1990 op 143-665 paren. Sinds het verschijnen van de laatste atlas in 2004 werden geen populatieschattingen meer gedaan.

2.4 Houtsnip als draadslachtoffer in Vlaanderen

In www.waarnemingen.be werden tot nu toe in Vlaanderen negen Houtsnippen als draadslachtoffer gemeld, een overzicht hiervan is terug te vinden in

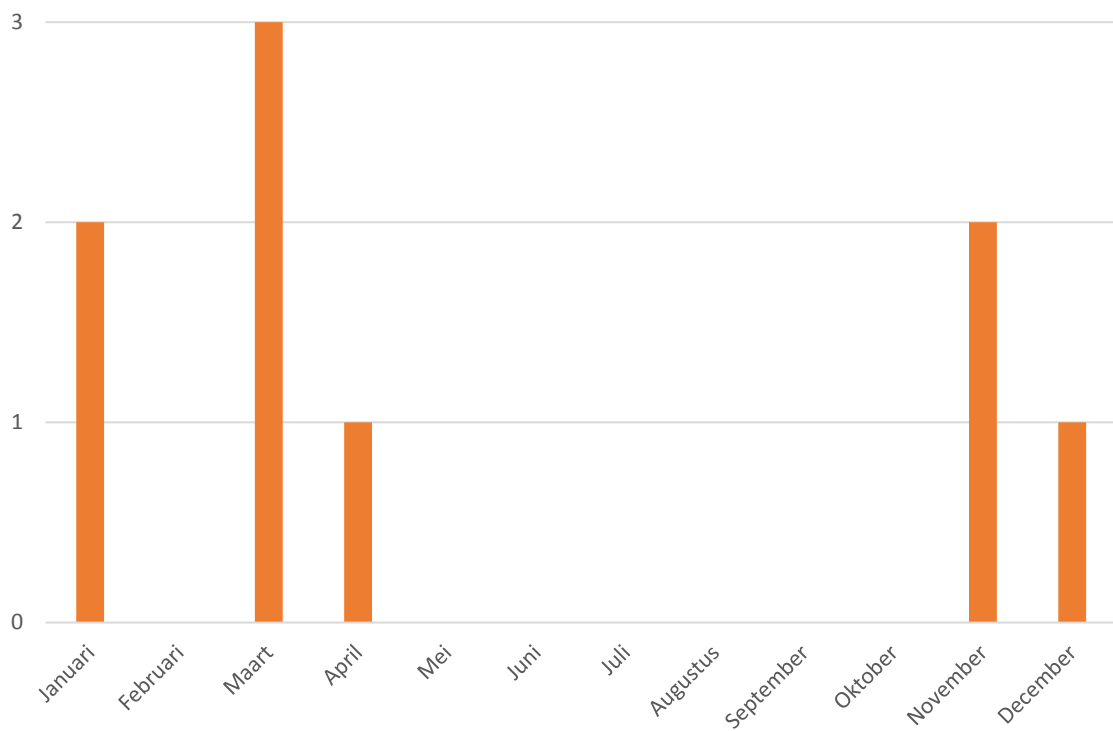
Tabel 1. Dieren waarvoor in de kolom 'Bijzonderheden' geen aanvullende informatie is weergegeven werden ingevoerd als 'hoogspanningslijnslachtoffer' zonder extra uitleg. Zowel uit Oost-Vlaanderen als Limburg werden drie slachtoffers gemeld, uit Antwerpen waren er twee en uit Vlaams-Brabant kwam één melding. Vier van de slachtoffers vielen in (de nabijheid van) een bosgebied, de overige dieren werden in meer open gebied of bij bebouwing gevonden.

Tabel 1: Overzicht van Houtsnippen die als draadslachtoffer werden ingevoerd op waarnemingen.be.

Datum	Bijzonderheden	Toponiem	Gemeente	Provincie
2/03/2011	Gevonden onder hoogspanningskabels.	Pijpe - Pijpe (4170A)	Assenede	Oost-Vlaanderen
30/11/2011	Wellicht tegen hoogspanning gevlogen.	Heusden-Zolder - Galgenberg (Li.La)	Heusden-Zolder	Limburg
6/04/2013	Onder hoogspanning. Borstkast en kop afgevreten.	Bilzen - Munsterbos	Bilzen	Limburg
3/12/2013	Onder hoogspanning. Borstkast en kop afgevreten.	Bilzen - Munsterbos	Bilzen	Limburg
16/01/2015		Leest - Plateau van Leest	Mechelen	Antwerpen
22/03/2015		Doel - Doelpolder (DOPO)	Beveren	Oost-Vlaanderen
22/03/2017	Foto's beschikbaar, specimen ingevroren.	Elversele - Sombeke dorp en hogere landbouwgrond	Waasmunster	Oost-Vlaanderen
4/11/2017	Door burens binnengebracht.	Halle	Halle	Vlaams-Brabant
8/01/2018	Waarschijnlijk tegen hoogspanningsleiding gevlogen. Bloed aan snavel.	Heist-op-den-Berg	Heist-op-den-Berg	Antwerpen

Opgedeeld naar de maand waarin ze werden aangetroffen (zie Figuur 2), vielen de meeste slachtoffers in maart (3), gevolgd door januari en november (2), en vervolgens april en december (elk 1 slachtoffer). De waarneming in april in het Munsterbos kan betrekking hebben op een lokale broedvogel, maar evengoed was dit nog een doortrekker. De maartwaarnemingen vielen allemaal buiten de onmiddellijke omgeving van grote boscomplexen, en betroffen wellicht eveneens doortrekkers. Ook de winterwaarnemingen kunnen aan overwinteraars of doortrekkers worden toegeschreven. Op basis van deze beperkte set aan gegevens lijken de meeste slachtoffers te vallen tijdens de trek en overwintering, en niet tijdens de broedperiode. Hierbij dient opgemerkt te worden dat de soort zich vaak in bosgebieden ophoudt, waar het moeilijk is om eventuele slachtoffers te detecteren. Bovendien staat de vegetatie in dergelijke gebieden tijdens het broedseizoen (veel) hoger, wat de kans op het vinden van hoogspanningsslachtoffers sterk verlaagd. Een totaal van negen dieren over meerdere jaren heen op een broedpopulatie van enkele honderden dieren lijkt op het eerste zicht een laag aantal, maar gezien de relatieve schaarste van de soort, haar enorme schutkleur, het feit dat draadslachtoffers vermoedelijk vooral zullen vallen in moeilijk toegankelijk en/of weinig bezochte gebieden (bossen) en het feit dat er weinig gericht wordt gezocht naar draadslachtoffers, kan toch gesteld worden dat dit aantal niet te verwaarlozen is. Het werkelijke aantal hoogspanningslijnslachtoffers ligt vermoedelijk hoger.

Figuur 2: Verdeling van draadslachtoffers Houtsnip naar maand waarin ze werden gevonden (bron: www.waarnemingen.be).

Figuur 3: Houtsnippen gevonden onder hoogspanningslijnen in Halle (foto: Luc Jossa) en Pijpe (foto: Danny Camerlinck).

3 Onderzoeksgebieden

3.1 Selectie

Om na te gaan in welke gebieden de kans op botsing met hoogspanningslijnen tijdens het broedseizoen het hoogst is voor Houtsnip, werd door Natagora een kaart opgemaakt die de kans op baltsende Houtsnippen weergeeft voor elke hoogspanningspyloon. Hieronder wordt deze methode beknopt besproken, voor meer details wordt verwezen naar het rapport van Natagora (Derouaux & Paquet, 2017).

Uit alle waarnemingen van Houtsnip die reeds werden ingevoerd op www.waarnemingen.be werden de meldingen weerhouden die betrekking hebben op broedverdachte vogels (dit zijn vogels waarvan wordt vermoed dat ze broeden, vooral op basis van de aanduiding 'balts/zang' bij het invoerveld 'gedrag'). Vervolgens werd een verspreidingskaart opgemaakt die de kans op aanwezigheid van Houtsnip geeft op basis van deze data. Hierin krijgt elk 1x1km hok een score van 0 (lage kans op aanwezigheid) tot 1 (hoge kans op aanwezigheid). Ondanks een aantal minpunten aan deze methode (bijvoorbeeld een bias door het hoger aantal waarnemingen in Vlaanderen tegenover Wallonië), is deze kaart goed bruikbaar om potentieel gevaarlijke hoogspanningslijnen aan te duiden. Deze kaart werd samengevoegd met de pylonenkaart van Elia, waarbij elke pyloon de waarde van het 1x1km hok waarin hij valt krijgt. Daarbij moet steeds de achterliggende methode in het achterhoofd worden gehouden, zo kan bijvoorbeeld een pyloon in open landbouwgebied toch een hoge waarde krijgen als binnen hetzelfde 1x1km hok de kans op aanwezigheid voor Houtsnip hoog is (bijvoorbeeld door waarnemingen in een groot bos in de omgeving). Op basis van deze kaart werden enkel gebieden weerhouden waar minstens 3 pylonen omgeven zijn door bos. Dit werd visueel nagegaan door het bekijken van luchtfoto's in Google Earth.

Uit de overgebleven gebieden werd vervolgens een selectie gemaakt, waarbij rekening houdend met de beschikbaarheid van vrijwilligers uiteindelijk drie gebieden werden gekozen. Binnen elk gebied werd vervolgens telkens een transect afgebakend. Hierbij diende steeds rekening te worden gehouden met de lokale situatie, zo bemoeilijkt opslag van o.a. wilgen op veel plaatsen het wandelen onder de lijnen, en is het zoeken naar slachtoffers op dergelijke locaties ook lastig.

3.2 Bespreking gebieden

3.2.1 Munsterbilzen, Munsterbos

In Verbelen (2017) werden de hoogspanningslijnen in het Munsterbos reeds besproken als een potentieel belangrijk obstakel voor vogels, hoewel dit traject in Derouaux *et al.* (2012) niet werd weerhouden als prioritaire lijn. Op basis van gegevens uit www.waarnemingen.be en informatie verzameld bij lokale vogelkijkers blijkt dat tussen pyloon 125 en pyloon 126 (voor nummering pylonen, zie Verbelen, 2017) reeds volgende soorten als draadslachtoffer vielen: Houtsnip (3), Stadsduif (3), Bokje, Roerdomp, Kerkuil, Blauwe reiger en Boomvalk. Een aantal van deze gegevens (waaronder een Houtsnip) werd nog niet door de waarnemers ingevoerd op www.waarnemingen.be. Ter info kan hierbij worden vermeld dat het Bokje een soort snip is, en dus verwant is aan de Houtsnip. De soort broedt hier niet, maar het is eveneens een nachtactieve soort die overwintert in vochtige moerashabitats als dat van Munsterbilzen.

Op een deel van de lijnen in het Munsterbos (tussen pyloon 124 en pyloon 128) werden reeds om de vijf meter kleine vogelkrullen aangebracht, en ook afstandshouders en de hoge dichtheid aan kabels maken de lijnen beter zichtbaar voor overvliegende vogels. Aangezien er echter geen

gestandaardiseerde zoektocht werd verricht vooraleer de vogelkrullen werden aangebracht, is het onmogelijk om te achterhalen of door het aanbrengen van de vogelkrullen het aantal draadslachtoffers is gedaald. Een monitoring na het aanbrengen van de krullen kan enkel aantonen of er nog steeds slachtoffers vallen en op welke trajecten de meeste slachtoffers zouden vallen (Verbelen, 2017).

Uit de eerder besproken analyse kwam het Munsterbos ook naar voor als potentieel interessant omwille van een voldoende hoge score voor kans op Houtsnip, en de aanwezigheid van voldoende pylonen die omgeven zijn door bos. Deze factoren, aangevuld met de eerdere vondsten van drie Houtsnippen als draadslachtoffer, maakten dit tot een zeer geschikt studiegebied.

3.2.2 Meeuwen–Gruitrode, Turfven en Ruiterskuilen

Deze locatie werd gekozen op basis van de aanwezigheid van baltsende Houtsnippen (data uit www.waarnemingen.be), en een relatief groot aantal pylonen die zich in het bos bevinden. Doorheen het gebied loopt immers een hoogspanningslijn langsheen 13 pylonen door het bos. Deze zijn momenteel niet bebakend, en er zijn geen eerdere draadslachtoffers gekend uit dit gebied. De locatie van de pylonen, en hun “aanwezigheidsscore” voor Houtsnip, zijn weergegeven in Figuur 4. Hierin geldt hoe roder de kleur, hoe meer kans dat er Houtsnip aanwezig is in de onmiddellijke omgeving ervan.

Figuur 4: Pylonen in Meeuwen-Gruitrode, met aanduiding van hun “aanwezigheidsscore” voor Houtsnip.

3.2.3 Waanrode, Begijnenbos

In het Begijnenbos in Waanrode zijn in het voorjaar jaarlijks baltsende Houtsnippen aanwezig. Bovendien bevinden zich hier drie pylonen die geschikt zijn om op te volgen (weergegeven in Figuur 5). Een bijkomend argument om voor deze locatie te kiezen was de ruimtelijke spreiding, met de keuze voor dit gebied werden niet enkel gebieden in Limburg opgevolgd, maar zat er ook een meer westelijk

gelegen gebied in de selectie. Nog een goede reden om dit gebied te betrekken, is dat het net als de twee andere gebieden Habitatrichtlijngebied is.

Een zeer belangrijk aspect met betrekking tot het zoeken naar slachtoffers, was dat onder deze hoogspanningslijn in de winter 2016-2017 door Elia kappingen waren uitgevoerd op de eigendommen van Natuurpunt vzw (met name het traject tussen de 2 meest zuidelijke pylonen op Figuur 5). Daardoor lag dit terrein er bij aanvang van het onderzoek kaal bij, wat het zoeken naar slachtoffers mogelijk maakte.

De aanwezigheid van verschillende vrijwilligers, die wensten bij te dragen aan het onderzoek, speelde tenslotte ook een rol in de keuze voor dit gebied. Ook in dit gebied zijn de lijnen momenteel niet bebakend.

Figuur 5: Pylonen in het Begijnenbos, met aanduiding van hun "aanwezigheidsscore" voor Houtsnip.

4 Onderzoeksmethoden

4.1 Aanwezigheid Houtsnip en gedrag

Na een eerste selectie van de gebieden op basis van data uit www.waarnemingen.be, werd eind mei – begin juni door de vrijwilligers een bezoek gebracht aan de geselecteerde gebieden, om na te gaan of Houtsnip er ook dit voorjaar effectief aanwezig was. Hiervoor werd tegen de avond in de buurt van de pylonen postgevat, en werden alle waargenomen vogels ingevoerd in www.waarnemingen.be via de mobiele applicatie ObsMapp. Tijdens deze bezoeken werd bovendien waar mogelijk aanvullende informatie verzameld zoals vlieghoogte en gedrag ten opzichte van de hoogspanningslijnen, deze werd via het opmerkingenveld van elke waarneming opgeslagen.

4.2 Zoeken naar draadslachtoffers

Om na te gaan of Houtsnippen in deze gebieden in aanraking komen met de hoogspanningslijnen, werd in de tweede helft van juni getracht om elk van de drie geselecteerde gebieden om de twee dagen te bezoeken. Hierbij werd een transect onder de lijn afgelopen, waarbij werd uitgekeken naar draadslachtoffers. Indien slachtoffers (van eender welke soort) werden gevonden, werden deze via de mobiele applicatie ObsMapp ingevoerd op de website www.waarnemingen.be, met als gedrag 'hoogspanningslijnslachtoffer'.

5 Resultaten

5.1 Munsterbilzen, Munsterbos

5.1.1 Aanwezigheid van Houtsnip

In dit gebied is Houtsnip jaarlijks aanwezig als broedvogel, en ook waren er verschillende meldingen van Houtsnippen in de periode mei-juni.

Figuur 6: Waarnemingen van Houtsnippen in het voorjaar van 2017 in het Munsterbos.

5.1.2 Resultaten zoeken naar draadslachtoffers

In de tweede helft van juni werden verschillende bezoeken gebracht aan het gebied, waarbij telkens een transect onder een deel van de hoogspanningslijn werd afgelopen. Tijdens deze bezoeken werden geen dode Houtsnippen of andere vogels aangetroffen. Door de extra aandacht voor draadslachtoffers in het kader van dit project echter, voerde één van de vrijwilligers een aantal eerdere waarnemingen in uit het gebied, en ook later in de zomer werden nog een aantal draadslachtoffers gevonden. Een overzicht van deze waarnemingen is te vinden in Tabel 2.

Tabel 2: Draadslachtoffers in het Munsterbos in 2017 die door de extra aandacht voor Houtsnip werden ingevoerd.

Datum	Soort
14/03/2017	Grauwe gans
28/03/2017	Tafeleend
28/03/2017	Stadsduif
11/04/2017	Zwarte kraai

9/05/2017	Stadsduif
27/05/2017	Grauwe gans
16/08/2017	Spreeuw

Met de reeds eerder gekende slachtoffers uit dit gebied brengt dit het totale aantal gekende slachtoffers hier op 18, verdeeld over 11 soorten. Zoals in Verbelen (2017) werd vermeld, werden hier tussen pylloon 124 en 125 reeds om de vijf meter kleine vogelkrullen aangebracht. Deze blijken echter nauwelijks zichtbaar, bovendien zijn niet alle lijnen bebakend en zijn er niet overal afstandshouders voorzien. Uit de dit jaar verzamelde gegevens blijkt dat hier nog steeds slachtoffers vallen. Verbelen (2017) beschreef al de belangrijkheid van het gebied omwille van een aantal zeldzame en aanvlieggevoelige vogels, en het overwinteren van Roerdomp en Grote zilverreiger. Omwille van deze redenen lijkt het zeker aangewezen om de lijnen die doorheen het gebied lopen duidelijker te bebakenen, bij voorkeur met fluorescerende bebakening om de lijnen ook voor nachtactieve soorten herkenbaar te maken.

Figuur 7: Hoogspanningslijnslachtoffers die reeds werden ingevoerd voor het Munsterbos in www.waarnemingen.be.

Ook tijdens een aantal aanvullende bezoeken doorheen de zomer van 2017 werden geen dode Houtsnippen aangetroffen (mond. med. Ward Cielen).

Figuur 8: Vegetatie onder de hoogspanningslijn in het Munsterbos (foto: Ward Cielen).

5.2 Meeuwen-Gruitrode, Turfven en Ruiterskuilen

5.2.1 Aanwezigheid van Houtsnip

Aan dit gebied werd op 1 en 4 juni een avondbezoek gebracht om na te gaan of er baltsende Houtsnippen aanwezig waren, en wat hun gedrag is ten opzichte van de hoogspanningslijnen. Dit resulteerde in 11 waarnemingen van in totaal 12 baltsende Houtsnippen. Een overzicht hiervan is terug te vinden in Tabel 3. Uit deze waarnemingen blijkt dat Houtsnippen hier regelmatig onder, over en zelfs tussen de kabels vliegen tijdens hun baltsvluchten. De exacte locaties van alle waarnemingen van Houtsnip in dit gebied in het voorjaar van 2017 worden weergegeven in Figuur 9.

Tabel 3: Waarnemingen van Houtsnippen in het voorjaar van 2017 in Meeuwen-Gruitrode.

Datum	Opmerkingen
1/06/2017	21:55 en 22:00 van oost naar west over de hoogspanning 10m boven de bovenste lijn
1/06/2017	21:55 en 22:00 van noord naar zuid evenwijdig met de hoogspanning maar 50 meter ervandaan. Kruist de andere
1/06/2017	22:03 van noord naar zuid vlak langs de lijn ter hoogte van de kabels.
1/06/2017	22:20 van oost naar west over de lijn
1/06/2017	22:25 van noord naar zuid vlak onder de kabels van de hoogspanning
4/06/2017	21:50 onder de hoogste kabel door
4/06/2017	21:50
4/06/2017	22:07 tussen de kabels door
4/06/2017	Onder de kabels door met duik
4/06/2017	Eerst evenwijdig met lijn dan onder de kabels door
4/06/2017	Koppel onder de kabels door 22:30 en terug naar oost om 22:32

Figuur 9: Waarnemingen van Houtsnippen in het voorjaar van 2017 in Meeuwen-Gruitrode.

5.2.2 Resultaten zoeken naar draadslachtoffers

Tussen 19 juni en 2 juli 2017 werden in totaal zeven ochtendbezoeken gebracht aan het gebied. Daarbij werd telkens een transect van 620 meter onder de hoogspanningslijnen afgewandeld, waarbij gericht werd gezocht naar draadslachtoffers. Omwille van de aanwezige vegetatie was het niet mogelijk een uitgebreider traject te onderzoeken. Enkel op 23 juni werd een mogelijk hoogspanningslijnslachtoffer gevonden, maar aangezien het enkel om wat pluimen ging was soortbepaling niet meer mogelijk (Figuur 10). De vegetatie bestaat hier vooral uit grasland, jong opgaand bos en plagplekken met heide en pijpenstrootje. Figuur 11 geeft een beeld van de lokale situatie weer, daarin is ook duidelijk te zien dat vogels die aan weerszijden van de opgehouden zone vallen, zeer moeilijk zullen worden opgemerkt omwille van de dichte vegetatie.

Figuur 10: Een onbepaald hoopje pluimen was de enige aanwijzing dat ook in Meeuwen-Gruitrode af en toe vogels sneuvelen tegen de hoogspanningslijn (foto: Karel Flipkens).

De lijnen zijn in dit gebied niet voorzien van bebakening. Opvallend tijdens de terreinbezoeken was de aanwezigheid van Buizerd, nagenoeg bij elk bezoek was deze soort aanwezig. Mogelijk speuren Buizerds de lijn regelmatig af op zoek naar slachtoffers. Eénmaal werden ook uitwerpselen van Vos aangetroffen op het transect.

Figuur 11: Vegetatie onder de hoogspanningslijn in Meeuwen-Gruitrode (foto's: Karel Flipkens).

5.3 Waanrode, Begijnenbos

5.3.1 Aanwezigheid van Houtsnip

Zowel op 1 als op 14 juni 2017 werd een terreinbezoek uitgevoerd om te kijken of er in het Begijnenbos baltsende Houtsnippen aanwezig waren. Op beide avonden samen werden in totaal 11 waarnemingen verricht van Houtsnippen in de buurt van de hoogspanningslijn. Een overzicht van deze waarnemingen is terug te vinden in Tabel 4. Net zoals in Meeuwen-Gruitrode bleken de vogels ook hier regelmatig onder of net boven de hoogspanningslijnen te vliegen tijdens het uitvoeren van hun baltsvluchten. De exacte locaties van alle waarnemingen van Houtsnip in dit gebied in het voorjaar van 2017 worden weergegeven in Figuur 12.

Tabel 4: Waarnemingen van Houtsnippen in het voorjaar van 2017 in het Begijnenbos.

Datum	Opmerkingen
1/06/2017	Boven bosrand even gezien
1/06/2017	Enkele meters boven de hoogspanning
1/06/2017	Vliegt om de paar minuten over maar blijft meestal boven bos
14/06/2017	Overvliegend
14/06/2017	Laag boven hoogspanning naar west
14/06/2017	Laag boven hoogspanning naar oost
14/06/2017	Laag boven hoogspanning naar west
14/06/2017	Laag over hoogspanning naar oost
14/06/2017	Over naar noord. Blijft boven bosrand
14/06/2017	Heen en terug ONDER de hoogspanning
14/06/2017	Landt aan beekje

Figuur 12: Waarnemingen van Houtsnippen in het voorjaar van 2017 in het Begijnenbos bij Waanrode.

5.3.2 Resultaten zoeken naar draadslachtoffers

Tussen 14 juni en 4 juli 2017 werden in totaal acht bezoeken uitgevoerd waarbij gezocht werd naar slachtoffers van de hoogspanningslijnen. Dit leverde geen waarnemingen op van Houtsnip, wel werd op 30 juni een dode Zanglijster aangetroffen (zie Figuur 13).

Figuur 13: Dode zanglijster onder de hoogspanningslijn in het Begijnenbos (foto: Ann Declercq).

De vegetatie onder de hoogspanningslijn (met name het traject tussen de 2 meest zuidelijke pylonen op Figuur 5) was in het vroege voorjaar van 2017 volledig verwijderd (Figuur 14), een paar maanden later was deze echter al opnieuw sterk gegroeid, met op sommige plaatsen veel boomopslag (Figuur 15) en op andere een dichte vegetatie van Adelaarsvaren, die het zoeken naar slachtoffers bemoeilijkte.

Zonder deze beheeringrepen zou het echter quasi onmogelijk geweest zijn om op efficiënte wijze naar slachtoffers te zoeken. Het traject tussen de 2 meest noordelijke pylonen op Figuur 5 is een lastig doordringbaar, dicht struweel.

Figuur 14: Het Begijnenbos in het vroege voorjaar van 2017, tijdens snoei- en kapwerken onder de hoogspanningslijn (foto: Jorg Lambrechts).

Figuur 15: De vegetatie onder de hoogspanningslijn in het Begijnenbos eind juni 2017 (foto: Jorg Lambrechts).

6 Conclusies

Omwille van haar baltsgedrag, waarbij Houtsnippen tijdens hun baltsvluchten langdurig door en boven het bos vliegen, lijkt de soort kwetsbaar te zijn voor botsingen met hoogspanningslijnen. Aangezien voor Vlaanderen reeds minstens negen draadslachtoffers van deze soort gekend zijn, lijken dergelijke lijnen inderdaad een reëel risico te vormen voor Houtsnippen. Tijdens een aantal avondbezoeken op het piekmoment van de balts werd vastgesteld dat Houtsnippen regelmatig net boven, onder en zelfs tussen de kabels vliegen. In de tweede helft van juni werden vervolgens regelmatige bezoeken gebracht aan de drie geselecteerde gebieden (twee in Limburg en één in Vlaams-Brabant), waarbij gezocht werd naar hoogspanningslijnslachtoffers. Tijdens deze bezoeken werden geen dode Houtsnippen aangetroffen.

De draadslachtoffers die tot nu toe werden gevonden, vielen allemaal buiten de broedperiode. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat lokale broedvogels hun vaste broedgebied goed kennen, en weten waar de hoogspanningslijnen zich bevinden. Het waargenomen gedrag in de buurt van de hoogspanningslijnen lijkt hier ook op te wijzen. Doortrekkers daarentegen kennen een gebied minder goed, en hebben mogelijk meer kans om in aanvaring te komen met hoogspanningslijnen. Om dit meer in detail te onderzoeken zou men in gebieden waar Houtsnip zowel broedt als overwintert, jaarrond tellingen kunnen uitvoeren om na te gaan of de soort in een bepaalde periode gevoeliger is voor botsingen met hoogspanningslijnen. Naast doortrekkers en overwinteraars is het ook aannemelijk dat jonge, pas uitgevlogen vogels het gebied minder goed kennen en minder goed kunnen vliegen, waardoor ook zij potentieel gevoeliger zijn voor botsingen dan de adulte vogels in hun broedgebied. Tenslotte kan ook de hoogte van de lijnen, en de hoogte ervan ten opzichte van het omringende bos een rol spelen. Om dit na te gaan zou het interessant zijn om op een groter aantal locaties (met verschillende hoogtes en soorten lijnen) het gedrag van Houtsnippen t.o.v. de hoogspanningslijnen in kaart te brengen.

7 Referenties

- Derouaux A., Everaert J., Brackx N., Driessens G., Martin Gil A. & Paquet J.Y. (2012). Reducing bird mortality with high and very high voltage lines in Belgium. Natagora, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Vogelbescherming Vlaanderen, Natuurpunt, Namur. pp. 56.
- Derouaux A., & Paquet J.Y. (2017) Réduction de la mortalité des oiseaux due aux lignes à haute tension en Belgique: Identification des lignes dangereuses pour la Bécasse des bois *Scolopax rusticola* en Wallonie. Rapport final, Natagora et ELIA, Namur & Bruxelles.
- Van den Bossche W. (2004). Houtsnip. In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B. (2004). Atlas van de Vlaamse Broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, pp. 212-213.
- Verbelen D., Driessens G., Derouaux A., Leirens V. & Paquet J.Y. (2015). Reducing bird mortality caused by high-voltage power lines in Belgium: field evaluation of high-risk lines in the ELIA-network. Natuurpunt Studie & Natagora, Mechelen. pp. 285.
- Verbelen D. (2017). Vogels onder hoogspanning in België: een stand van zaken en de ‘zwarte lijn’ van Ertvelde. Rapport Natuurpunt Studie 2017/4, Mechelen. pp. 34.

